

KKTC'DE FARKLI GELİŞEN ÇOCUKLARIN ERKEN MÜDAHALESİNİN ÖNEMİ¹

THE SIGNIFICANCE OF EARLY INTERVENTION TO THE KIDS DEVELOPING DIFFERENTLY¹

Uzm. Vasfiye Karabiyik

Lefke Avrupa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Özel Eğitim Öğretmenliği Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

vasviyekarabiyik@gmail.com

Prof. Dr. Ayşegül Ataman

Lefke Avrupa Üniversitesi Dr Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi

Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü, Lefke-KKTC

aataman@eul.edu.tr

Özet

Çocukluk döneminin ilk yıllarında, çocukları ile olan etkileşiminde daha duyarlı ve yanıtlayıcı olan ebeveynlerin, çocukların bilişsel, iletişim, sosyo-duygusal gelişimleri üzerinde, duyarlı olmayan ebeveynlere göre daha fazla olumlu etkileri vardır. Bu olumlu etkiler, normal gelişim gösteren çocuklar, erken doğmuş ve gelişimi risk altında olan çocuklar ve yetersizlikten etkilenmiş çocuklar için kritik ölçüde önemlidir. Bu bağlamda annelerin çocukları ile olan etkileşimlerini daha nitelikli duruma getirmek için erken müdahale oldukça önem taşımaktadır. Bu çalışmada, erken müdahalenin önemi vurgulanmış, alan yazın taranarak araştırma yapılmış ve KKTC'de erken müdahaleyle ilişkin var olan durum incelenmiştir. Erken müdahaleyle ilişkin var olan durumun ortaya konulması sonucunda risk altındaki çocukların belirlenerek kritik dönemde gerekli müdahalelerin yapılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, farklı gelişim gösteren çocuklar, erken müdahale

Abstract

During the first years of childhood, compared to the insensible parents, the parents who are more sensitive and responsive in their interaction with the kids have more positive effects on the kids' cognitive, socioemotional and communicative development. These positive effects are critically important for the kids who demonstrate a normal progress, who are premature, whose development is at risk and for those who are affected by inefficacy. In this respect, early intervention plays an important role in enhancing the relationship among mothers and their kids. In this study, the importance of early intervention has been emphasized, the research area has been scanned and the current situation regarding early intervention has been examined. In consequence of revealing the current situation of early intervention, the children who are at risk have been specified and suggestions related to necessary intervention at critical period have been made.

Keywords: Special Education, children demonstrating different development, early intervention

Giriş

Geçmişten günümüze kadar çocuk gelişimi üzerinde yapılan birçok araştırma, ebeveyn davranışlarının çocuklarının gelişimi üzerinde çok önemli etkileri olduğu sonucunu kanıtlamaktadır. Özellikle çocukluk döneminin ilk yıllarında, çocukları ile olan etkileşiminde daha duyarlı ve yanıtlayıcı olan ebeveynlerin, çocukların bilişsel, iletişim, sosyo-duygusal gelişimleri üzerindeki olumlu etkileri, duyarlı olmayan ebeveynlerle karşılaştırıldığında daha fazla olduğu söylenmektedir. Bu olumlu etkiler, normal gelişim gösteren çocuklar, erken doğmuş ve gelişimi risk altında olan çocuklar ve yetersizlikten etkilenmiş çocuklar için oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmacılar, genellikle birincil bakıcı durumunda olan anneler için çocukları ile olan etkileşimlerini daha nitelikli duruma getirmek için erken müdahalenin önemini vurgulamakta ve programlar geliştirilerek uygulanmasını önermektedirler. Çelik'in 2012 yılında yaptığı çalışmada Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Programı Anaokulu Versiyonu'nun 36-72 aylık Türk çocuklarının problem/antisosyal davranışlarına ve sosyal becerilerine olan etkisini incelemeyi amaçlamış ve uygulanan programın

¹Bu çalışma doktora dersinden üretilmiştir.

deney grubu üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Topper Korkmaz (2015), eve dayalı gerçekleştirilen Erken Çocuklukta Müdahale Programı'nın otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuklar ve anneleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Yapmış olduğu çalışmada, programın otizm spektrum bozukluğu tanılı altı çocuk ile annelerinin etkileşimsel davranışları üzerinde olumlu etkileri olduğu, ayrıca çocukların bazı gelişimsel davranışlarında da değişiklikler gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır (Topper Korkmaz, 2015).

Erken çocukluk döneminin erken müdahale için oldukça önemli olması nedeniyle küçük yaşta çocukların tanılanması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerin hemen hemen hepsinde erken müdahale merkezlerinin olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de okulöncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmış, ancak 4+4+4 uygulaması nedeniyle okula başlama yaşı 66 aya çekildiği için askıya alınmış olmakla birlikte okulöncesinin olağan gelişen çocuklara da özel gereksinimli çocuklar gibi zorunlu olması yönünde çalışmalar başlatılmış bulunmaktadır. KKTC'ye bakıldığında ise erken müdahale ile ilgili herhangi bir yapılanma gözlenmemektedir.

Son yıllarda KKTC'ye gerek Türkiye'den gerek yurt dışından gelen göç ile nüfusta ve dolayısıyla erken çocukluk dönemindeki çocukların sayısında bir artış gözlenmektedir. Göç alınan nüfusun demokratik özelliklerinin ne olduğunu araştırdığımızda ayrıntılı bir bilgiyi araştırmak için son 10 yılda KKTC'ye gelenlerle ilgili ayrıntılı istatistiklere ulaşamamakla birlikte İçişleri Bakanlığı'ndan alınan toplam sayılar üzerinde aşağıdaki Tablo 1'de bilgiler verilmektedir.

Tablo I: KKTC'de İkamet Eden Yabancı Uyruklu Vatandaşların Yıllara Göre Tahmini Sayısı

Yıl	Sayı
2016	11,699
2015	4,033
2014	4,111
2013	2,366
2012	1,499
2011	2,077
2010	841
2009	172
2008	1,454
2007	12,623

Tabloda görüldüğü gibi, yurtdışından gelip KKTC'de ikamet etmeye başlayan yabancı uyruklu vatandaşların sayısı yıllara göre değişkenlik göstermektedir. Bu bağlamda ülkeye birçok farklı ülkeden aile girişi yapmakta ve bu ailelerin çocukları da devlet okullarında öğrenimine devam etmekte olduğu varsayımında bulunmak çok da yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Bu bağlamda farklı kültürden gelen çocukların dil becerilerindeki farklılaşma, olağan gelişim gösteren akranlarının hızına yetişmesi konusunda güçlük yaşamalarına ve bunun sonucu olarak, çocukların risk grubuna girmesine neden olmaktadır. Bu oluşum sonunda, risk grubu oluşturan çocuklara ilişkin KKTC'de alınacak önlemlerin belirlenmesine acil biçimde gereksinim duyulmaktadır.

Bu çalışmada, erken müdahalenin önemi yapılmış olan araştırmalar ve alan yazın taranarak araştırılmış ve KKTC'de erken müdahaleye ilişkin var olan durumun incelenmesi amaçlanmıştır. KKTC'de erken müdahaleye ilişkin var olan durumun ortaya konulması sonucunda risk altındaki çocukların belirlenerek kritik dönemde gerekli müdahalelerin yapılması ile olağan gelişim gösteren çocuklarla aynı gelişim hızını göstermeleri mümkün olabilecektir.

Günümüzdeki çocukluk kavramının yakın geçmişe dayandığını alan yazında görmekteyiz. Ortaçağda çocuklara yetişkinlere davranıldığı gibi davranılmakta idi. Aries, çocukların 6-7 yaş civarında çalıştırılmak üzere yaşadıkları yerden başka bir yere gönderilme durumunun olduğunu belirtmektedir (Yıldırım Doğru & Durmuşoğlu Saltalı, 2013). 18. Yüzyılın ortalarına kadar Batı ülkelerinde çocuklar,

kendine özgü özellikleri olan, beslenme, bakım, eğitim, yetiştirilme vb. konularında ayrıcalıkları bulunan bireyler olarak görülmemekte idi. 1500’lü yıllardan sonra, bebeğe karşı duyarlılık gelişmeye başlamış, matbaanın keşfi ile birlikte okuma, yazma, matematik, eğitimi önemli hale gelmiştir. Bu gelişme çocuklara, yeni mesleklerin gerektirdiği akademik eğitimi alma zorunluluğunu kılmıştır. Bu gelişmeler 16. ve 17. yüzyılda devam ederek Avrupa’daki okulların sayısını artırmıştır. Bu gelişme ile orta sınıf aileler, 6-7 yaşına gelen çocuklarını 12 yaşına kadar okula göndermişlerdir. Avrupa’da okul sayısının artması ile çocuğa bakış açısı değişmiş ve 12 yaşına kadar okula devam eden çocukların 18 yaşına kadar çocuk olarak kabul edilmesine başlamışlardır (Ataman, 2004).

Çocuk gelişimini anlamının yolu çocuğun nasıl büyüdüğü ve kendi başına nasıl öğrendiğini inceleyen gelişim kuramcılarının görüşlerinin ortaya konulmasından geçmektedir.

Gelişim, bireylerin bütün yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir ve bu süreç bireyin gelişimine yaşam boyu bakış açısının merkezinde yer almaktadır. Yaşam boyu bakış açısı, gelişimi yaşam boyu, çok boyutlu, çok yönlü, esnek, çok disiplinli ve bağlamsal olarak; aynı zamanda büyüme, sürdürme ve kaybın düzenlenmesini içeren bir süreç olarak görmektedir. Yaşam boyu gelişim sürecinde, bireylerin biyolojik, bilişsel ve sosyo-duygusal süreçleri birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir. Bu süreçlerin karşılıklı etkileşimiyle bireylerin gelişim dönemleri ortaya çıkmaktadır. Gelişim dönemi, bireyin yaşamında belirli özelliklerle tanımlanan belli bir zaman dilimini işaret etmektedir. Yaşam boyu gelişim dönemleri arasında pek çok bağlantı söz konusudur. Bir dönemdeki gelişimin diğer bir dönemle nasıl bağlantılı olduğu yaşam boyu gelişimin incelenmesi açısından oldukça önem taşımaktadır (Sayıl, 2016).

Çocukların, okulöncesi eğitim kurumuna başladıkları zaman birçok yeni becerilere sahip olmaları beklenmektedir. Çocuklardaki ilk beş yıl önemli değişikliklerin olduğu dönemdir. Çünkü bu dönem, büyümenin fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimi temsil ettiği dönem olarak bilinmektedir. Çocuklarda temel kişilik özellikleri iki ya da üç yılda belirgin olmaktadır. Bu dönemde görülmemiş bir büyüme, fiziksel gelişimde olmaktadır. Boy, kilo, yürüme, konuşma ve bilişsel gelişim alanlarında hızlı olduğu zaman bu süreçleri gözlemlemek erken müdahale için oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda, yapılacak erken müdahale için gelişim kuramcılarının savundukları görüşler son derece önemlidir (Sayıl, 2016).

J. McVicker Hunt (1961)’a göre, erken yıllarda yapılan çevre ile kurulan erken etkileşim zekânın daha hızlı gelişmesine ve yetişkin düzeyinde zekâ kapasitesi geliştirmesine etkili olmaktadır (Peterson,1987).

Milton Akers (1972), çocuğun ilk yıllarında hızlı bir fiziksel ve zihinsel büyümenin olduğunu, başka hiçbir dönemde erken çocukluk döneminde olduğu kadar çevresel faktörlere pozitif reaksiyon gösterecek düzeyde olmadığını savunmaktadır. (Peterson,1987). Burton White (1979) ise, bir çocuğun sekiz ile otuz altı ay arasındaki deneyimlerinin gelecekteki hayat periyodlarında edinecekleri deneyimlere göre daha fazla çocuğun gelişimi üzerinde etkisinin olduğunu savunmaktadır. Araştırmacı, çocuğun belirgin eğilimlerini ortaya çıkarmak için en uygun eğitim yaşının bir buçuk yaş civarında olduğunu öne sürmektedir. Dil, sosyal gelişim, merak ve entelektüel performans geliştirme temellerinin de hayatın ilk üç yılında atıldığını; yedi veya dokuz ay ile otuz altı ay arasında konuşma hayatları boyunca kullanacakları dili anlama becerisine sahip olabileceğini savunmaktadır. Kişilik özelliklerinin iki yaş civarında düzene girdiğini, sosyal kalıpların önemli ölçüde iki yaştan sonra ortamda köklü değişiklikler olmadıkça değişmeyeceğini savunmaktadır (Peterson,1987).

Çocuğu anlamak için gelişim açısından çoklu kuramları dikkate almak gerekmektedir. Yani sadece bilişsel ya da sadece davranışçı yaklaşımla açıklamanın mümkün olmadığı, karşılıklı etkileşimleri de dikkate alan bağlam kuramlarının ön plana çıktığını görmekteyiz.

Hem normal gelişim gösteren hem de farklı gelişim gösteren çocuklar aynı gelişim basamaklarından fakat farklı hız ve dönemlerde geçmektedir. Dönemlerdeki bu farklılık, farklı gelişen çocuğa sunulan

yaşantı eksikliğinden kaynaklanabilmektedir. Farklı gelişen çocuğun geçireceği her gelişim döneminde zedelenmiş olan duyusu dışındaki duyuların, çocuk tarafından aktif bir şekilde kullanılması sağlanacak olan özel eğitim desteği ile mümkün olabilmektedir. Duyularını daha etkin bir şekilde kullanan çocuklar yaşantılarını ve deneyimlerini daha kolay kazanabilme olanağına sahip olabileceklerdir. Bu disiplinin gelişim aşamalarının da incelenmesi gerekmektedir.

Dünya’da özel eğitim sosyal, politika, bilimsel ve eğitimsel gibi farklı alanlarda meydana gelen değişiklikler sonucunda bir disiplin olarak gelişmeye başlamıştır. 1800’lü yıllarda zihin yetersizliği, psikolojik bir rahatsızlık olarak görülmüş ve tedavi edilmeye çalışılmıştır. 1900’den 1950’li yıllara kadar özel eğitim hizmetlerinin hızlı bir şekilde gelişmeye başladığı bilinmektedir. Bu yıllarda farklı gelişen bireylere eğitim hakkı tanınmaya başlanmıştır (Peterson, 1987). Farklı gelişen bireyler için yatılı okullar ve öğretim veren kurumlar açılmış; bu kurumların ise yetersizliği olan bireylerin gitmesi gereken yerler olduğu konusunda toplumun algısı gelişmiştir. 1911 yılında yetersizliği olan bireyler için özel eğitim sınıfları açılmıştır. 1920 yılında orta derecede zihinsel yetersizliği olan çocukların sınıflarda tutulması mümkün olmadığı durumlarda çocukların yatılı kurumlarda veya evde tutulması söz konusu olmuştur. 1930-1940 yılları arasında sınıflar, okullar, enstitülerin ve yetersizliği olan bireylerin ayrı tutulması ile ilgili çalışmalar yoğunluk göstermektedir. Çocukların bu yerlere konularak terk edilmesi söz konusudur. Sınıflar, okullar ve enstitüler öğretimden çok bakım yeri olarak kullanılmakta idi (Peterson, 1987).

Yetersizlikten etkilenmiş bireylerin ötekileştirilmesini önlemek için yedi temel eylem etkili olmuştur. Gerçekleştirilen bu eylemlerle, yetersizlikten etkilenmiş çocuklara yönelik tanımlar değişmiş, birey olarak vurgulanmaya başlanmış ve akranları ile nasıl bütünleştirileceği arayışlarına girilmiştir. Bu **eylemlerden birincisi**, *araştırma sonuçlarının, teknolojinin ve genel bilgilerdeki değişmelerin etkisidir*. II. Dünya Savaşı sonrasında, özel eğitimin ikinci evresi başlamıştır. Büyük gruplardaki bireylere yapılan taramalar sonucunda ABD’de askerliğe girişte seçimler yapılmaya başlanmıştır. Yapılan bu taramalarda fiziksel ve zihinsel yetersizlikleri olanlar tespit edilmiştir. Bu durum ABD hükümetini konuyla ilgilenmeye zorlamış ve yetersizliği olan bireylerin toplum içerisindeki dağılımı ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda yetersizliği olan bireylerin toplumda kabul görülmesine ve kamu okullarından yararlanmasına başlanmıştır. Yeni tıbbi teknolojiler yetersizlikleri sebep olduğu durumları tespit etmede ve yetersizlik durumlarını en aza indirmede kullanılmaya başlanmıştır. Yapılan psikolojik araştırma sonuçlarına göre insanların öğrenme, hatırlama ve gelişme aşamaları tespit edilip eğitim alanında kullanılmaya başlanmıştır. **İkinci eylem olarak**, *ailelerin çocuklarının eğitimleri için yapmış olduğu hareketleri etkili olmuştur*. II. Dünya Savaşı’nı takip eden yıllarda farklı gelişen bireylerin aileleri çocuklarının gereksinimleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri eylemlerle seslerini duyurmaya başlamışlardır. Aileler, devlet okullarında farklı gelişim gösteren çocuklarına da eğitim vermesi gerektiğini savunarak birçok sosyal toplum kuruluşu oluşturmuş ve kurdukları örgütler özel eğitimin gelişmesinde kilit rol oynamıştır. Okul öncesi çocukları için erken eğitim programları, halk eğitim programları geliştirilerek devlet kurumlarında uygulanmaya başlanmıştır. **Üçüncü eylem** olarak, *toplumsal ve politik mücadeleler etkili olmuştur*. Ünlüler ve politikacıların verdiği destekler ile farklı gelişim gösteren bireylerin politik anlamda avantaj sağlamaları söz konusu olmuştur. **Dördüncü eylem** olarak, *insan haklarının yayılması* etkili olmuştur. Farklı gelişim gösteren bireylerin aileleri, kongrelerde, millet meclisinde lobi faaliyetleri yapmış; haklar, öncelikler, ayrıcalıklar yasal hale getirilmeye başlanmıştır. 1950’lerden sonra federal hükümetler, bürokratlar ve eğitim bakanlığının özel eğitim alanında çıkardığı yasalar ve örgütlemeler ile özel eğitime önem verilmeye başlanmıştır. Özel eğitim ile ilgili bir birim kurulmuş ve başına uzman bir özel eğitimci atanmıştır. **Altıncı eylem** olarak, *Ailelerin çocuklarının eğitim hakları konusunda açtıkları davalar ve mahkeme kararları* etkili olmuştur. Farklı gelişen bireylere test yapma, etiketleme, yerleştirme, eğitim ve sağaltımla ilgili haklar, anne babanın eğitimde söz sahibi olması dava konusu olmuş ve Anayasa Mahkemesi yetersizliği olan bireyleri haklı bulmuştur. **Yedinci hareket** olarak, *yetersizlik ile ilgili çıkarılan yasalar* etkili olmuştur. II. Dünya savaşı sonrasında PL 94-142 sayılı yasa ile farklı gelişen bireyler, gereksinim duydukları ilgi ve

eğitimi alma koşullarına kavuşmuşlardır. Yasa ile yetersizliği olan bireylere eřit eğitim alma, devlet okullarından yararlanma, toplu taşıma ve hukuksal haklarının tanınması gibi temel haklarını elde etmişlerdir. Bu yasalardan sonra özel eğitimde yeni bir hareketlenme yaşanmıştır. PL 94-142 yasağı ile parasız ve uygun halk eğitimi, ayrımcılık yapmayan değerlendirme, bireyselleştirilmiş eğitim programı, yetersizliği olan bireylerin ve ailelerinin haklarını sağlamak için yargı sūrecinin dūzenlenmesi ve en az kısıtlandırılmış ortam gibi dūzenlemeler getirilmiştir (Peterson, 1987).

1964 yılında ABD başkanı Lyndon J. Johnson'un yūrūrlūđe koyduğu "Yoksullukla Savař" yasağı ile erken eğitim programlarına ağrılık verilmeye başlanmıştır. Bu yasa, Head Start Programı (HSP) uygulamasını başlatarak, fakir çocuklar için gelişimsel bir eğitim programı olarak uygulanmıştır. 1995 yılında dūřuk gelirli ailelerin farklı gereksinimlerine yanıt aramak, doğumdan 3 yaşına kadar olan bebeklerin ve çocukların sağlıklı gelişimleri ile būyūmelerini sağlamak amacıyla Early Head Start Programları oluşturulmuştur. 1964 yılında çıkarılan "Ekonomik Fırsat Yasası"nı, 1989 yılının 90-538 sayılı "Engelli Çocukların Erken Eđitim Yasası" takip etmiştir. Bu yasalar, çocukların kaynaştırılma uygulamasından yararlanabilmesine ve 8 yaşın altındaki çocuklara erken eğitim hizmetlerinin sunulmasına ilişkin "Portage Eđitim Programları" gibi programların oluşmasını sağlamıştır. Okulöncesi çocuklarının eğitimden yararlanabildiği 1975 yılının PL 94-142 sayılı "Tūm Engelli Çocuklar İçin Eđitim Yasası", sıfır ile ū yařa kadar olan yetersizliği olan çocukların eğitimden yararlanabildiği, 1986 yılının 99-457 sayılı "Engellilerin Eđitim Yasası Deđiřiklikleri", yetersizliği olan bireylere verilen hizmetlerin dūzenlendiđi 1988 yılının "Aileye Destek Yasası" gibi önemli gelişmeler sağlanmıştır. 1986 yılının 99-457 sayılı Engellilerin Eđitim Yasası Deđiřiklikleri'nde 1990 yılı 101-476 sayılı yasa dūzenlemesine gōre sıfır-ū yař arasındaki çocuklara, ailelerine ve eğitimcilerine verilen hizmetlerin, bireysel aile hizmet planı ile sunulması, çocuğun tūm gelişim alanlarının değerlendirilmesi, aile gereksinimlerinin, önceliklerinin ve olanaklarının belirlenmesi, uzmanlardan oluşturulan bir ekiple erken özel eğitim hizmetinin sağlanması amaçlanmıştır. 101-476 yasağının ismi 1997 yılında 105-17 sayılı Yetersizliđi Olan Bireylerin Eđitim Yasası (Individuals with Disabilities Education Act) olarak değerştirilmiştir. Bu yasa erken mūdahale hizmetlerinin "aile-merkezli" olması gerektiğini savunmaktadır. Önceden benimsenen çocuk merkezli programlar, ailenin gereksinimlerine ve önceliklerine karşılık gelen programlara dōnūřtūrlmeye başlamıştır (Sazak Pınar, 2006).

Tūrkiye'de ise 1983 yılında çıkarılan 2916 sayılı "Özel Eđitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" ile geliřimsel yetersizliđi olan çocukların eđitimine erken bařlanmanın esas olduđu belirtilmiřtir. 1987 yılında yūrūrlūđe giren "Özel Gereksinimli Çocukların Okulöncesi Eđitimleriyle İlgili Genelge" ile erken eđitimin bir ilke olduđu kabul edilmiřtir. 1997 yılında kabul edilen 573 sayılı "Özel Eđitim Hakkında Kanun Hūkmünde Kararname" ile erken çocukluk özel eđitimi geliřmiřtir. Bu kararname farklı geliřen bireylere yönelik okulöncesi eđitimi zorunlu hale getirmiřtir. 2005 yılında yūrūrlūđe giren 5378 sayılı "Özūrlūler ve Bazı Kanun ve Kanun Hūkmünde Kararnamelerde Deđeriřlik Yapılması Hakkında Kanun" ile ise, yeni dođan, erken çocukluk ve çocukluđun her dōnemi; fiziksel, iřitsel, duyuşsal, sosyal, ruhsal ve zihinsel geliřimlerinin izlenmesi, genetik geçiřli ve özūrlūlūđe neden olabilecek hastalıkların erken teřhisinin sađlanması ile engelliliđin önlenmesi belirlenmiřtir. 2006 tarihinde çıkarılan "Özel Eđitim Hizmetleri Yōnetmeliđi"nde "Erken Çocukluk Özel Eđitimi" tanımlanmıř, erken çocukluk özel eđitim hizmetlerinin; bireyin eđitimine katkı sađlamak amacıyla ailenin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi yoluyla yapılması, okul ve kurumlarında gerektiđinde evde de yūrūtūlmesi, eđitim hizmetlerinin planlanması özel eđitim hizmetleri kurulu tarafından yapılacađı belirtilmiřtir (Sazak Pınar, 2006).

Farklı geliřen çocukların, daha önce okulöncesi dōnemde evde tutulması, toplumsal deđeri būyūk ölçūde deđeritirmiř ve 3-5 yař arası çocukların okulöncesi deneyimi yaygınlařtırılmıřtır. Dūzenli oluřturulan erken çocukluk eđitim programları, erken çocukluk-özel eđitim alanı için temel oluřturmuřtur. Erken çocukluk, anaokulu, kreř ya da okulöncesi ve bakım hizmeti gibi ayrı kurumları ama paralel hareketleri kapsamaktadır. Avrupalı dūřūnūrler, erken çocukluk dōneminin çocuk hakları

açısından öğrenme zamanı olduğunu ve erken çocukluğun önemini savunmaktadır. Comenius (1592-1670), bir çocuğun temel doğal ana belirleyicileri olarak, olgunlaşma ve kalıtımın önemli rol olduğunu savunmaktadır. John Locke (1632-1704), insan zihninin doğuştan gelen fikirlerin, etkinlik ve pratik sonucu geliştiğini savunmaktadır. Rousseau (1712-1778), “akışına bırakmak” ve “deneyim ile çocuklara öğretmek” kavramlarını vurgulamıştır. Pestalozzi (1746-1827), çocukların fiziksel ve zihinsel yeteneklerini geliştirmelerine yardım etmek için aracı olarak sevgi ve şefkati savundu. Frobel’in anaokulu felsefesinin dayandığı prensipleri bulunmaktadır. Bu prensipler; *eğitim çocuğu korumalı ve yönlendirmelidir*. Ama onu kontrol etmemelidir. *Çocuklar içlerinden geldiği gibi oyun oynayabilmelidir*. İçlerinden geldiği gibi oyun oynayan çocuklar zihinsel, olarak gelişmektedir ve bu gelişim yetişkin bireylerin müdahalesi olmadığında daha etkili olmaktadır. Frobel’in teorisi Almanya’da doğmuş, tüm Avrupa ve Amerika’nın genelinde kabul edilmiş ve anaokullarında kullanılmıştır. Kreşlerin gelişimi, anaokullarından farklı bir kültürel kavram olarak gelişmiştir. İngiliz kreşleri 1900’lerde ortaya çıkmış, benzer zamanlarda İtalya’da gelişmiştir. Mc Millan kardeşleri, formal İngiliz eğitimini reddederek yeni bir kreş okulu yaratmışlardır. Maria Montessori de geleneksel İtalyan eğitimini yıkmış, erken çocukluk programlarından oluşan çocuklar için bir enstitü kurmuştur. Kreş hareketi, çocuk gelişimine odaklanmaktadır. Montessori eğitim sisteminin odaklandığı konular, gelişim felsefesi, öğretim yöntemleri ve materyallerdir. Montessori eğitiminin merkezinde yer alan bir takım öğrenim prensipleri yer almaktadır. Bunlar; çocukların yaşlarına göre heterojen gruplar oluşturma, her çocuğun öğrenime katılımının farklı olması, öğrencinin çalışacağı materyali kendisinin seçmesi, öğrencinin kendisinin seçtiği materyali kullanması, farklı eğitim aktivitelerinin planlanması ve aynı aktivitenin günün farklı zamanlarında uygulanması. İlk olarak 1920’lerde endüstri devriminden sonra başlamış ve çalışan kadınların çocuklarını bu merkezlere bıraktıkları merkez olarak gelişmiştir. 1940’larda II. Dünya Savaşı sırasında çocukların bakımı için kurulan bu merkezler devlet tarafından da destek görmekte idi fakat savaştan sonra bu desteğin kesilmesi durumu söz konusu olmuştur. 1960 yılından sonra bu merkezler tekrar gündeme gelmiş ve gelişme göstermiştir (Peterson, 1987).

Erken çocukluk eğitimi konusunda ortaya çıkan yeni yöntem ve teoriler üzerinde psikologlar ve eğitimciler farklı görüşler savunmakta ve bu görüşler üzerinde sürekli tartışmaktadırlar. Bu zıt görüşler nedeni ile erken çocukluk eğitiminin Amerikan versiyonu kendine has bir gelişim göstermiştir. Frobel, McMillan kız kardeşlerin, Montessori’nin ve diğer Avrupalı kuramcılarının teorilerini alıp Amerikalı eğitimcilerin (John Dewey, Patty Hill) ve psikologların (G. Stanley Hall, E. L. Thorndike, J. B. Watson ve William James) kullanabileceği biçime getirmiştir (Peterson,1987). Geliştirilen 22 farklı program bulunmaktadır. Bu programların her biri amaç, yöntem, teorik, öğretim yöntemi ve kullanılan materyaller açısından farklılıklar göstermektedir. (a) Akademik alandaki temel yetenekleri dikkate alan model, (b) çocuğun bilişsel yeteneklerine ve bireyin yeteneklerini en iyi şekilde ortaya çıkarabilmeye dayalı model, (c) çocukların kendilerini en iyi şekilde geliştirecekleri ve performanslarını en üst düzeyde kullanabilmelerini öngören model olarak 3 farklı yaklaşımda sınıflandırılmaktadır (Peterson,1987).

Erken çocukluk döneminde yaşamın ilk yıllarından itibaren bebeğin çevresindeki yakın kişilerle olan etkileşimleri ve aldıkları uyarılar ile deneyimleri sonucunda beyindeki sinir ağlarının oluşumunu ve gelişimini doğrudan etkilediği ileri sürülmektedir. Bebeklerin bu etkileşimler ve uyarılardan yoksun kalması çocukların gelişiminde telafisi mümkün olmayan aksaklıklara yol açabilmektedir. Yaşamın ilk yıllarında bireye verilen destek ile kısa sürede bireylerin yaşayabileceği aksaklıklar en aza indirgenebilir. Erken müdahale ile erken çocuklukta deneyimlerin, yeteneklerin gelişmesi ile mümkün olabilmektedir (Yıldırım Doğru, 2013).

Erken müdahale neden önemlidir?

Erken müdahale, çocuğun doğumdan itibaren ilk üç yıl içerisinde özel durumuna uygun ihtiyaçlarını karşılamayı sağlayan bir destek hizmetidir (Yıldırım Doğru, 2013). Erken müdahale programları, farklı gelişen çocuklar için sadece yasa gereği zorunlu olarak hazırlanmasının yanı sıra, bu çocukların

çevresindeki kişileri de eğitmek ve sürece dâhil etmek gerekmektedir. Bebekler ve okulöncesi dönemdeki çocuklar, okul çağına kadar evde aileleri veya bakım merkezlerinde bakıcılar tarafından bakıldıkları için özel gereksinimleri çevredeki bireyler tarafından fark edilmeyebilir. Alan uzmanları, okul çağı öncesinde özel eğitime başlamanın çocuklara ve ailelerine yardımcı olduğuna inanmaktadır. Uygulanacak erken eğitim programları yetersizliğin engele dönüşmesine engel olduğu için etkilidir (Peterson,1987). Erken müdahale hizmetlerinin sunulması, gelişimsel risk taşıyan veya gelişim geriliği olan bebekler ve çocukların; gelişimlerini desteklemek, yaşlılarıyla aralarındaki farkı azaltmak, gelişimlerini en iyi şekilde ve kolaylaştırarak sağlamak amacıyla gerekli kılınmaktadır (Pinar, 2006).

Risk altındaki ve yetersizliği olan çocuklara yönelik erken eğitim müdahale programlarının temel yaklaşımları incelendiğinde öne çıkan bazı uygulamalar bulunmaktadır. Erken yaşta bir çocuğun risk altındaki bir yetersizliği veya dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu fark edildiğinde müdahaleye mümkün olduğunca erken başlanmalıdır. Çünkü erken müdahale ile ilk yıllardaki gelişim hızını ayarlamak ve sonraki gelişim doğasını etkileyen öğrenme ve davranış kalıplarının belirlenebilmektedir. Bir çocuğun en hassas ve belirli kritik dönemlerinin özellikle ilk yıllarda olması nedeniyle erken müdahaleye oldukça erken başlanması gerekmektedir. Öğrenme, bir ölçüde çevresel etkiler ile şekillenmekte; dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, ağır derecede yetersizliği olan risk altındaki çocukların gelişimi ağır ve öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir. Bir çocuğun ortam ve erken deneyimleri, özellikle derecesi gelişim ve öğrenme üzerinde önemli derecede etkilidir. Erken eğitim programı, erken yaşta çocukların gelişim durumunda fark yaratması ve çocuğun iyileştirici çabalarının daha hızlı olmasını sağlamaktadır. Risk altındaki çocuğa sahip ebeveynlerin çocukları için yeterli bakım, eğitim ve özel yardıma ihtiyaçlarının olması, erken müdahalenin çocuklarda gelişim sorunlarını önlemesi ve toplumla işbirliği konusunda daha ciddi sorunları azaltması nedenleri ile müdahaleye erken başlamak oldukça önem taşımaktadır (Peterson,1987).

Çocukların anaokuluna başladıkları zaman birçok yeni becerileri kazanması gerekmektedir. Çocuklardaki beş yıl kritik büyümenin fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimi temsil ettiğini göz önünde bulundurmak gerekir. Çocuklarda temel kişilik özellikleri yaşı 2 ya da 3 yılda belirgin olmaktadır. Bu dönemde görülmemiş bir büyüme, fiziksel gelişim hızlı olduğu zaman bu süreçleri gözlemlemek erken müdahale için oldukça önem taşımaktadır (Peterson,1987).

Her okul öncesi çocuğu bir risk grubuna girebilir. Çocuklar için risk doğumdan kaynaklı, genetik veya çevresel faktörlerden kaynaklanan anormallikler olarak tanımlanmaktadır. Bütün bu olasılıklar göz önüne alındığında erken müdahale büyük bir önem taşımaktadır. Tjossem, gelişimsel riskleri; riske sahip çocuklar, biyolojik alanda risk taşıyan çocuklar ve çevresel riskler taşıyan çocuklar olmak üzere 3 gruba ayırmaktadır. Riske sahip çocuklar, genelde fiziksel ve gelişimsel yetersizlikleri tıbbi alanda taşıyan çocuklardır. Biyolojik alanda risk taşıyan çocuklar, doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında potansiyel biyolojik problemler taşıyan çocuklardır. Hamilelik sırasında yaşanan hastalıklar (Grip, diyabet) ve doğum sırasında (prematüre doğum, aşırı zayıf doğmak) gibi biyolojik riskler taşıyan çocuklar bu risk grubuna girmektedir. Çevresel riskler taşıyan çocuklar ise, biyolojik ve genetik olarak normal doğan bir çocuk çevresel koşullar tarafından fiziksel veya gelişimsel olarak etkilenmektedir. Bu koşullar dürtüler, tıbbi bakım, sosyal ve eğitimsel soyutlama, sağlık, psikolojik durum gibi koşullardır (Peterson,1987).

Sonuç ve Öneriler

Erken çocukluk döneminde özel gereksinimi olan çocukların özel eğitim hizmetlerinden yararlanma oranını, hizmetleri sunan kurum ve çalışanlarından kaynaklanan özellikler etkilemektedir. Ailenin kendisinden ve çevreden kaynaklanan faktörler de özel gereksinimi olan çocukların özel eğitim hizmetlerinden yararlanma oranını etkileyen diğer etmenler arasındadır. Bu faktörlerin olumlu yöne dönüştürülmesi eğitimde erkenlik ilkesine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Çelebi, 2003).

KKTC’de erken müdahale hizmetlerinin yeterli düzeyde verilmediği gözlenmektedir. Bunun göstergesi adadaki okul öncesi kurum sayısının (devlete bağlı 21 okulöncesi kurumu) yetersizliğidir. Çocuğa sağlanamayan yeterli erken eğitim, okulöncesi eğitim ve aile rehberliği hizmetlerinin de yetersiz düzeyde verilmesine neden olmaktadır. KKTC’de özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailenin çocuğunun durumunu anlama ve kabullenme aşamasında yeterli bilgiye sahip olmadığı ve desteği görmediği düşünülmektedir. Arayış içerisinde olan aileler ise, erken müdahale hizmetinin yeterli olmaması nedeni ile çocuğunun eğitim alması için en önemli olan ilk üç yılını kaçırmaktadırlar.

KKTC’de akranlarına göre akademik, sosyal-duygusal, psikomotor gibi gelişim alanlarında farklılık gösteren öğrenciler okuldaki öğretmenleri tarafından gözlemlenip öğrencilerin eğitsel değerlendirmelerinin yapılması için doldurulan gözlem formları ile, Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Araştırma Şubesi’ne (PDRAS) gönderilmektedir. PDRAS’ta öğrencilerin eğitsel değerlendirilmesi yapıldıktan sonra gelen eğitsel değerlendirme raporuna göre KKTC Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Dairesi’ne bağlı Koordinasyon Birimi’nde çalışan sınırlı sayıda uzman tarafından öğrencilerin uygun ortama yerleştirilmesi yapılmaktadır. Koordinasyon Birimi’nde özel gereksinimi olan öğrencilere verilen yerleştirme hizmetinin yanı sıra bilgilendirme, yönlendirme, izleme, özel eğitim merkezlerinin tanıtımı, koordinasyon sağlama ve aile desteği hizmetleri de verilmektedir (MEB, 2017).

KKTC’de özel gereksinimi olan çocukların erken yaşta tanılanıp uygun eğitim ortamlarına yerleştirilmesi aşamalarında da bir takım sorunlar yaşanmaktadır. PDRAS’ta öğrencilerin eğitsel değerlendirme; Koordinasyon Birimi’nde ise uygun ortama yerleştirilme görevinin bir ekip tarafından değil, sınırlı sayıda kişi tarafından yapıyor olması hem ailelere verilen rehberlik açısından hem de sınırlı sayıda kişinin vereceği kararın dünyadaki birçok ülkede yasal olarak kabul edilmemesi nedeni ile geçerli ve güvenilir olmamasına neden olmaktadır (Çelebi, 2003). Uygun eğitim ortamlarına yerleştirilmenin bir ekip tarafından yapılması özel gereksinimi olan çocukların daha etkili eğitim hizmeti almasını sağlayacaktır (Çelebi, 2003). MEB’e bağlı olan Koordinasyon Birimi’nin yanında yarı vakıf kurumu olan Lefke Avrupa Üniversitesi bünyesinde 2015 yılında kurulmuş olan ÖÇEM’de (Özel Gereksinimi Olan Çocuklar Uygulama, Araştırma ve Eğitim Merkezi) farklı gelişen çocuklara gelişimsel, davranışsal ve eğitsel değerlendirmelerinin yapılması uzmanlar tarafından çocuklara ve ailelerine daha etkili hizmetler verilmesini sağlamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’ne göre özel gereksinimi olan çocukların sayısı toplam nüfusa göre yaklaşık % 6,5 olduğu kabul edilmektedir. Ülkemizde 2016-2017 akademik dönemde ilkokulda toplam 19,871 öğrenci öğrenimini sürdürmektedir. Bu oran esas alındığında 497’si (%2,5) zihinsel yetersizliğine sahip çocuk, 370’i (%4) ise öğrenme güçlüğüne sahip çocuk olduğu varsayılabilir. Ortaokula devam eden çocukların toplamı 9252’dir. Aynı oranlar dikkate alındığında 231’i (%2,5) zihinsel yetersizliğe, 370’i (%4) ise öğrenme güçlüğü bulunan öğrenci olduğu varsayılabilir. Bu çocuklardan sadece 240’i 17 ilkokulda, 54’ü ise 5 anaokulu olmak üzere toplam 22 kurumda öğrenimlerini sürdürmektedir. Bu çocuklar dışında tanılanmamış daha fazla çocuk bulunmaktadır. Bunların devam edeceği erken müdahale merkezleri bulunmamaktadır.

Bir diğer önemli konu genel eğitimde uygulanan okul sistemidir. Sınıf ortamında düzenleme yapılmadan ve derslerin seksen dakika boyunca blok biçimde ara verilmeden işlenmesi, tanılanmadan genel eğitime yerleştirilmiş olan farklı gelişen ya da göçmen çocukların eğitim almamasına ve sınıf ortamında ötekileştirilerek dışlanmalarına neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak bu çocuklar okullarda risk grubuna girmektedir.

Bu bağlamda, risk altındaki bu çocukların akranları ile arasındaki farklılıkların fark edilmesi durumunda tanılanması ve müdahaleleri için gönderileceği erken müdahale merkezleri kurulabilir. Tanılandıklarında ise göçmen çocuklar için Türkçe öğretim programları, farklı gelişen çocuklar için

anadillerinde destek eğitim programı hazırlanabilir veya gereksinimleri doğrultusunda desteklenmeleri gereken alanlarda eğitim verilebilir.

Risk grubunda olan çocukların özellikleri ve eğitimleri ile ilgili olarak öğretmenlere hizmet içi eğitim verilebilir.

Çocuklara yapılan öğretimlerin evde de sürekliliğinin sağlanması için aile destekli programlar ve aile eğitim programları hazırlanabilir.

Erken müdahale hizmetleri kapsamında risk altındaki çocukların annelerine yönelik, doğum öncesi ve doğum sonrası eğitim programları oluşturulabilir.

Proje temelli çalışmaların yürütülmesine ağırlık verilmesi, profesyonel olarak yıllık erken müdahale alanında konferansların arttırılması nitelikli bir hizmet sunumu için bu alanda çalışan kişilerin en az üniversite mezunu olması şartı aranabilir.

KKTC de her kazada en az birer adet erken müdahale merkezi oluşturulmalıdır. Bu merkezlerde; çocuk gelişimi uzmanı, özel eğitim uzman ve öğretmenleri, Sosyal Hizmet uzmanları, Çocuk doktoru istihdam edilmelidir.

Kaynakça

Ataman, A. (2003). Gelişim, Kuramlar ve Kavramlar. (Edit. Ayşegül Ataman) Gelişim ve Öğrenme. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara.

Çelebi, K. (2003). 0-5 Yaş Dönemi Özürlü Çocukların Özel Eğitim Hizmetlerinden Yararlanma Oranını Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.

Çelik, S. (2012). Problem Davranışları Önlemeye Yönelik Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Programı Anaokulu Versiyonunun Etkililiği. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Erdiller, Z. (2014). Erken Çocukluk Eğitimine Temel Olan Bazı Düşünürler. (Ed. İbrahim H. Diken). Erken Çocukluk Eğitimi. Eğiten Kitap. Ankara.

Meece, J. L. (2002). Adolescent Development for Educators. McGraw-Hill Companies. America.

Santrock, J. W. (2016). (Çeviri Editörü: Galip Yüksel). Yaşam Boyu Gelişim. Gelişim Psikolojisi. Nobel Yayıncılık.

Sazak Pınar, E. (2006). Dünya’da ve Türkiye’de erken çocukluk özel eğitiminin gelişimi ve erken çocukluk özel eğitim uygulamaları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, *Özel Eğitim Dergisi*, 7 (2), 71-83.

Taşkın, N. (2014). *Okul Öncesi Eğitime Temel Olan Bazı Görüşler*. (Edt. Gelengül Haktanır) Okul Öncesi Eğitime Giriş. Anı Yayıncılık. Ankara.

Toper Korkmaz, Ö (2015). Eve Dayalı Olarak Gerçekleştirilen Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programını (Eteçom) Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuklar ve Anneleri Üzerindeki Etkililiği. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Peterson, N. L. (1987). Early Intervention For Handicapped And At-Risk Children. Love Publishing Company. U.S.A.

Polis Genel Müdürlüğü (2016). Muhaceret Bölümü. Lefkoşa.

Sayıl, M. (2016). Yaşam Boyu Bakış Açısı. Gelip Yüksel. (Çeviri Editörü) Yaşam Boyu Gelişim.

Yıldırım Doğru, S. S. ve Durmuşoğlu Saltalı, N. (2013). *Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim*. Maya Akademi, Ankara.

Extended Abstract

Many studies prove that parents' attitude has great impact on children's improvement. It is indicated that; when compared to indifferent parents, there are more positive effects on children's cognitive, communicative and socio emotional development shaped by parents who are sensitive and responsive in their interaction with the children during their early childhood period. These positive effects are vitally important for children at risk and children who suffer from inefficacy. In this respect the significance of early intervention is proved and programmes are developed to suggest the application for enabling a qualitative interaction among mothers and their children. Since early childhood period is very important for early intervention, it is necessary to diagnose children at an early age. Although studies are initiated in order to obligate pre-school education for children who demonstrate standard development in Turkey, there aren't any attempts evident for early intervention in TRNC. Since TRNC is allowing immigrants from Turkey and abroad in recent years, there is an increase in the number of children who are in their early period of childhood. The children who come from different countries continue their education in state schools but compared to their peers, they face difficulties in the learning process due to the difference in their language skills. This situation causes them to be categorized as risk groups. It is necessary to identify the precautions to be taken and transfer them into practice for the children at risk in TRNC. With the current state of early intervention in TRNC being examined, children at risk will be identified and necessary intervention will be made at the risky period thus these children will demonstrate the same improvement speed as the children with common improvement. Childhood concept dates back to recent past. With the growing number of children in Europe, the attitudes towards children have changed and the children who continue their education until 12 years old are accepted as children until they're 18 (Ataman, 2004). Improvement is a lifelong period and this period is in the center of the lifelong attitude of the individual's improvement. Improvement periods affect each other (Sayıl, 2016). The first three years are vitally important to monitor for early intervention as children's growth, speech and cognitive development are fast (Sayıl, 2016). It is important to take a multiple hypothesis into consideration to understand the child and make early an intervention in this respect. So it is not possible to explain with a cognitive or a behavioral approach and a context hypothesis which take mutual interaction into consideration stands out. Both the children with a normal development and the children with different development go through the same development stages with different speed and at different periods. The difference in periods arises from the deficiency of living conditions that the children with different development are presented. The senses apart from the senses that are damaged in each development stage that the differently improving child goes through; can only actively be used with the support of special education.

In the world, special education has begun to improve as a discipline as the consequence of the changes happening in different fields as social, political, scientific and educational. In order to prevent the alienation of the individuals affected by inefficacy seven basic movements have been influential. With these movements, the definitions for the children affected by inefficacy have changed, they have been emphasized as individuals and a research on how to gather them with their peers has begun. It is claimed that the result of the baby's interaction with the people around her/him, the stimulus he/she's getting and the experience in his/her first years directly affect the formation and the improvement of the neural networks in the brain. If the baby lacks any of these interactions or stimulus, it may cause irreparable deficiencies in the child's improvement. With the support given to the individual in the early years of his/her life, these deficiencies can be reduced. Early intervention enables the improvement of the experiences and skills during the early childhood period. Early intervention is a supporting service which enables satisfying the needs of the special situation during the first three years beginning from the child's birth (Yıldırım Doğru, 2013). With early intervention the development speed in the early years can be adjusted and the learning and behavior patterns which affect the nature of the subsequent development can be identified. Since the most fragile and critical periods of a child's life is his/her first years, early intervention must be initiated quite early (Peterson, 1987). It is observed that early intervention services are not provided sufficiently in TRNC. It is also

thought that a parent whose child has special needs does not have enough information for the understanding and accepting stage of their child's situation and they neither get enough support. Since the early intervention services are not sufficient, the families who are in search miss the most crucial first three years during which their kids could get education. In this respect, early intervention centers can be constituted to diagnose and intervene when the children's difference among their peers is noticed. After being diagnosed they can be educated according to their needs. Teachers can be provided with in service training related to the characteristics and education of the children at risk. In order to maintain the continuity of the education of the children at home, parent supported programmes and parent education programmes can be prepared. Concentration can be on carrying out project based studies, the amount of conferences given in the field of early intervention can be increased and it can also be stipulated that for providing a qualified service the people who are working in this field must at least be postgraduates.

TIJSEG